

Fem rigtige om smerter hos køer

Alle mennesker kender smerte som en ubehagelig fornemmelse i kroppen, når vi udsættes for skade eller sygdom. Blandt forskere anvendes én fælles smertedefinition: Smerte er en ubehagelig fornemmelse, der involverer nervesystemet, aktiverer negative følelser hos patienten, og er associeret med skade på patientens krop.

Af Senior scientist Mette S. Herskin, Aarhus Universitet, Institut for Husdyrvidenskab

Denne artikel fokuserer på smerte hos kreaturer og prøver at svare kort på følgende spørgsmål:

- 1) Har smerte en biologisk funktion – hvorfor har man ondt?
- 2) Føler kreaturer smerte?
- 3) Hvordan viser kreaturer tegn på smerte?
- 4) Findes der forskellige typer smerte hos kreaturer?
- 5) Hvordan vurderer man smerte hos kreaturer under produktionsforhold?

De senere år har smerte hos dyr og mulighederne for medicinsk lindring heraf været genstand for en række forskningsprojekter. Man ved nu, at smerte har en funktion, at hvis det ikke var ubehageligt, når kroppen bliver skadet, så ville man ikke passe på sig selv på samme måde. Man kan sige, at smerte er med til at fremme overlevelse – dyr eller mennesker, som oplever smerte, vil ændre adfærd og forsøge at undgå yderligere skade. Tænk, hvis det ikke var ubehageligt at røre en varm kogeplade! Så risikerede vi, at hele fingeren grillede bort, før vi opdagede det!

Køer kan selvfølgelig føle smerte

For at en dyreart kan føle smerte, kræver det, at dyret 1) har et nervesystem med særlige føleceller, der registrerer skade på kroppen og 2) har en hjerne, der er så udviklet, at dyret kan være bevidst om skaden og opleve negative følelser derved. Alt dette har kreaturer. Der er endnu ikke lavet detaljerede undersøgelser omkring smerteoplevelsen ved de typiske produktions sygdomme hos kreaturer, og vi kan derfor ikke med sikkerhed rangere dem i forhold til hinanden rent smertemæssigt, eller inddele dem i forskellige grader baseret på dyrenes smerteoplevelse. Indtil vi har den viden, er en god tommelfingerregel, som er baseret på den eksisterende viden om dyrenes anatomi og fysiologi, at "det der gør ondt på dig, gør også ondt på en ko".

Smerte er som nævnt kroppens reaktion på skade og kræver et aktivt nervesystem. I laboratoriet kan man måle aktiviteten i særlige smertenerveceller eller hjerneområder og udtale sig om dyrets/menneskets smerte. Selvom det er teknisk muligt, har sådanne undersøgelser indtil nu ikke været lavet på kreaturer. Indtil nu baseres vurdering af smerter hos dyr – herunder kreaturer – fortrinsvis på ændringer i dyrenes adfærd.

Smerter er forskellige

Det er vigtigt at være opmærksom på hvilken type af smerte, man kigger efter. Er det en akut smerte, der netop er opstået, eller er det en længerevarende smerte, som f.eks. en klovlidelse, der har varet i dagevis? Akutte smerter genkendes typisk ved, at dyrene

forsøger at flygte eller undgå smerten f.eks. ved at ryste hovedet, sparke ved berøring eller slå med halen. Fordi dyrenes aktivitetsniveau øges, er akutte smerter ofte de letteste at genkende. Det er anderledes for længerevarende smerter. Her vil kreaturerne aktivitet reduceres, og dyrene vil forsøge at beskytte sig mod smerten ved at opføre sig på bestemte måder.

En ko med en klovlidelse kan f.eks. stå med krum ryg og aflaste et ben og en ko med yverbetændelse kan undlade at lægge sig på et ømt yver. En konsekvens af alvorligere længerevarende smerter kan være reduceret foderoptagelse eller mælkeydelse.

Smerte kan ikke kun inddeles i varighed. Også smertens placering i kroppen har betydning for hvordan dyrene viser tegn på smerte. Indtil nu har man – i både human og veterinær smerteforskning – fokuseret på smerte i hud, led og muskler (såkaldt somatisk smerte). Sådanne smerter skyldes oftest en igangværende skade eller sygdom. Smerter kan imidlertid også komme fra nervesystemet (neuropatiske smerter), som f.eks. efter amputation. Her er smerterne anderledes, ofte anfaldsvise, patientens følsomhed overfor berøring er påvirket (man er øm), og smerten kan vare længe efter, at selve læsionen er ophølet. Endelig kan smerte komme fra de indre organer (viscerale smerter). Typisk for sådanne smerter er, at de er svære at lokalisere – det er ikke let at se på dyret, hvor det gør ondt, og smerten ledsages ofte af ubehag såsom svimmelhed eller kvalme. Der findes kun meget få undersøgelser af neuropatiske eller viscerale smerter hos kvæg. Den eksisterende viden er derfor baseret på data fra mennesker, forsøgs- og kæledyr. Der er dog intet, der tyder på, at kvæg skulle være specielle i den sammenhæng.

Hvad er værst?

At bevise at en bestemt tilstand, som f.eks. yverbetændelse, gør ondt på malkekøer

Fortsættes side 6

kræver i princippet videnskabelige undersøgelser af dyr, hvoraf nogle tildeles medicinsk smertelindring. Der findes kun ganske få sådanne undersøgelser på køer, og der er ikke på nuværende tidspunkt viden nok til at opstille smerteskalaer eller rangordne sygdommene rent smertemæssigt ("hvad gør mest ondt?"). Den daglige vurdering af mulige smerter hos dyrene har imidlertid ikke tid til at vente i årevis på forskningsresultater – tilstedeværelse af smerter er altid i modstrid med dyrenes velfærd, kan være en overtrædelse af dyreværnsloven og er aldrig fremmede for dyrenes produktivitet. Det er derfor afgørende dagligt at være opmærksom på eventuelle smertetilstande hos dyrene. Her er det vigtigt at fremhæve, at det ikke altid er det, der ser værst ud, som gør mest ondt. Hverken hos dyr eller mennesker er der en direkte sammenhæng mellem omfanget af skaden og den udløste smerte. De fleste kan komme i tanke om steder på kroppen, hvor selv et lille sår kan udløse store smerter. Hos kreaturer er et eksempel på en sådan tilstand betændelse i øjets regnbue- og årehinde (uveitis). Det ser måske ikke ud

af meget – koen blinker mere end normalt, holder ofte øjet lukket og der løber væske fra øjet – men det er voldsomt smertefuldt for dyrene, og koen bør have smertestillende medicin.

Smertevurdering i praksis

Det er svært at vurdere smerter hos dyr, og især når det foregår i en kostald og ikke på en klinik eller hjemme hos hundeejeren, hvor man kender det enkelte dyr og ved, hvornår det opfører sig anderledes end det plejer. I stalden må man i stedet bruge sin sunde fornuft og den nævnte tommelfingerregel, bruge viden om særligt udsatte steder på kroppen (f.eks. øjet) og endelig observere dyrenes adfærd. Her er det bedst, hvis dyret er uforstyrret og kan bevæge sig frit. Forskere fra Universitetet i Edinburgh har lavet en yderst brugbar hjemmeside om vurdering af smerter hos dyr. Den kan varmt anbefales: www.vet.ed.ac.uk/animalpain. Her gennemgås mange af de ovennævnte adfærdsmæssige tegn på smerte, og der er adgang til billeder og videoer af dyr med smerter. Man kan også teste sine evner til

at genkende smerter hos dyr. Forskerne anbefaler, at man – når man skal vurdere om et individ har smerter - bruger tid på at kigge på dyret og kigger efter synlige skader. Derudover bør man fokusere på atypiske adfærdsmønstre (f.eks. at en ko ikke kommer til foderbordet) eller positurer (f.eks. at et dyr står med udspilet bug eller krum ryg eller halter) eller usædvanlig placering af hovedet, halen, ørerne eller benene. Manglende reaktion, når man nærmer sig dyret, kan også være tegn på smerter, ligesom kraftigere reaktioner end normalt ved berøring eller usøigneret hud/pels. Endelig bør man være opmærksom på smertetegn såsom øget vejrtrækningsfrekvens, pusten, svedudbrud, rysten, øget muskelspænding, udvidede pupiller eller vidt åbne øjne. Det er vigtigt at nævne, at ingen af disse smertetegn er specifikke. Med andre ord kan der være andre grunde til dem end smerter. Man bør derfor – så godt som muligt – få styr på, om der kan være andre grunde til dyrets adfærdsmæssige ændringer end smerte. Hvis du er i tvivl, så hold ekstra øje med dyret og kontakt eventuelt dyrlægen. ■

JFC Kalvehytter

'At børste er at fodre!'

SCHURR kobørste

- Optimal massage
- Højdevandring 25 cm
- Meget solid
- 230 V 0,37 KW
- Det er KOKOMFORT!
- Se Youtube video 'schurr cow brush'

Amerikansk STORventilator

Duohytte 4 m²

6500 Vojens

Tlf. 74 87 16 32 · Fax 74 87 15 59

E-mail: hz-skibe@tdcadsl.dk

VDV kreaturspalter

- Kørefaste spalter i elementer 110 cm bred, længde 200 – 400 cm
- Fås også som skridsikre profilspalter

Kørefaste spalter